

ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Андрій Олегович САВЧИШКІН,

студент 2-го курсу групи 726ю
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»
savchishkin2021@gmail.com

Науковий керівник: Гордеюк А. О., канд. юрид.
наук, доцент кафедри права гуманітарно-правового
факультету Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Вплив римського права на розвиток Романо-германської (як її ще називають нормативної або континентальної) правової системи світу дуже великий. Це стосується також і України, яка належить до країн Романо-германської правової сім'ї. Особливо прослідковується вплив римського права на цивільно-правову систему. Норми, що регулюють цивільні відносини сьогодні, формувалися протягом багатьох віків, а деякі з них збереглися ще з часів Римської імперії майже незмінними та є актуальні на сьогодні. Як казав відомий англійський філософ Френсіс Бекон: "Закон можна вважати якісним у тому випадку, якщо смисл його є точним, якщо вимоги його справедливі, якщо він формує чесноти в громадян". Той факт, що деякі норми пройшли крізь віки майже без змін, каже про їх правову коректність і справедливість. Справедливі норми, в свою чергу, формують чесноти громадян, тому можна вважати їх якісними та цікавими з точки зору аналізу їх змісту[1, с. 343-344].

Отже деякі формули римського права є нормативно закріплені у чинному Цивільному Кодексі України (далі – ЦКУ) та визначаються у різних інститутах цивільного права. Наприклад, у контексті інституту об'єктів цивільних прав у римському праві визначається поділ речей на *res mobiles* (рухомі) і *res immobiles* (нерухомі), що відповідає аналогічному поділу, зазначеному ст. 181 ЦКУ. Так само поділ на речі *divisae* (подільні) та речі *indivisae* (неподільні) має своє відображення у ст. 183 ЦКУ. Варті уваги поділ на *genus* (родові) та *species* (індивідуально-визначені), та принцип *genus non perit* (рід не гине), що передбачав повернення користувачем власнику заміника речі у випадку її втрати, що відповідає змісту ст. 184 ЦКУ, а принцип, відображений в заміності речей з родовими ознаками, визначено другою частиною тієї ж статті. Поділ на споживчі (*res quae usu consumuntur*) та неспоживчі (*res quae usu non consumuntur*) речі прописано у ст. 185 ЦКУ. Також прослідковується зв'язок статей 187, 188 ЦКУ із римським поділом речей на *simplices* та *summae*, тобто прості і складні. Складні речі, зокрема, поділялися на головну та приналежності, як і сьогодні у ст. 186 ЦКУ. Наостанок

непрямо впливає зв'язок змісту ст. 189 ЦКУ про продукцію, плоди і доходи з поділенням римськими юристами складних речей на природні (*fructus naturales*), що створені природою (зокрема плоди) і цивільні (*fructus civiles*), що отримані внаслідок використання речі в обігу (зокрема використання речі за договором найму) [2; 3, с. 199-204].

Також, слід зазначити, що виокремлення у римському праві *delictum privatum* (правопорушень приватного права) співвідноситься із сучасним інститутом цивільно-правової відповідальності, тому що цивільне право позиціонується у системі галузей права України як галузь приватного права [4, с. 247-248].

Якщо звернути увагу на принцип римського права *restitutio in integrum*, тобто повернення у первісний стан, коли сторона правочину, яка зазнала шкоди, зверталася до претора (давньоримська посадова особа) з метою визнання його нечинним, то можна прийти до висновку, що зазначений принцип зберігся у сучасному інституті відшкодування шкоди, де вживається термін “реституція”, який і означає, саме відшкодування шкоди, яка була вчинена стороною (сторонами) неправомірного правочину. *Restitutio in integrum* застосовувався у певних випадках: неповнолітність однієї із сторін (*minor aetas*), обман (*dolus*), помилка (*error*), погроза (*metus*), відсутність однієї із сторін (*absentia iusta*). Для застосування реституції вимагалися дві умови: наявність шкоди у потерпілого та строк застосування (не більше року після настання юридичного факту, що дав підставу для застосування реституції). Це, так зване, повернення до первісного стану передбачено ч.1 ст. 216 ЦКУ. А сама вище зазначена процедура за римським правом схожа на захист прав, який передбачений п. 2 ч. 2 ст. 16 ЦКУ, але на сьогодні це спібом захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників цивільних відносин судом, а не повноваженням римського претора. Також деякі умови звернення за реституцією схожі з умовами чинності правочину, зазначеними у ст. 203 ЦКУ, зокрема ч. 3 цієї норми передбачається добровільність вчинення, а у випадку *metus*, тобто погрози, правочин не буде чинним, а це підстава для визнання його недійсним, що в свою чергу визначала *restitutio in integrum* [2; 3, с. 127, 147-150].

Також у сучасному договірному праві застосовуються правочини, запроваджені у римському договірному праві: *locatio-conductio* (найм), *emptio-venditio* (купівля-продаж), *mandatum* (договір доручення) тощо [3, с. 398-401].

Отже, враховуючи вище наведене, можна стверджувати, що положення римського цивільного права червоною ниткою пройшли через століття та досі вживаються у законодавстві країн континентальної Європи для ефективного правового регулювання суспільних відносин, в тому числі майнових, як це доводить вище зроблений аналіз.

Вважаємо, що у системі вищої юридичної освіти має приділятися увага вивченню засад римського права, оскільки воно є важливою складовою фундаменту юридичного мислення та здатне допомогти краще зрозуміти сучасну цивілістику та засвоїти юридичну термінологію. Варто вивчати минуле для розуміння теперішнього, щоб бути вартим майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Гринько С. Д., Голуб С. М. Римське право та його історичне значення. *Університетські наукові записки*. Хмельницький ун-т управління та права. 2016. № 59. С. 342-350. URL: <http://old.univer.km>visnyk/1587.pdf>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. Редакція від 01.12.2022. URL. <https://ips.ligazakon.inet/document/TO30435> (дата звернення 25.02.2023)
3. Козуб І. Г. Боднарук М. І. Основи римського приватного права: навч посіб. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 488 с.
4. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право. 2-ге вид. К. : Юрінком Інтер, 2009. 528 с.